

Sociocratische tendensen

„Mogelijke problemen in de toekomst terugbrengen tot politieke meningsverschillen in het heden”, dat is in één zin samengevat de bedoeling van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) in zijn *Beleidsgerichte toekomstverkenning* 1). Het rapport, dat enkele maanden geleden verscheen, vormt een vervolg op de Algemene toekomstverkenning die in 1977 onder de titel *De komende vijftienvijf jaar* werd uitgebracht. Maar terwijl de WRR toen nog probeerde ons — weliswaar in twee varianten — de meest waarschijnlijke toekomst voor te spiegelen, is de Raad nu tot de conclusie gekomen dat die voorspellingen toch niet zoveel praktische betekenis hebben. Hoewel nog geen vier van de vijftienvijf jaar zijn verstreken zouden bij veel onderwerpen de accenten nu al heel anders worden gelegd. Het is wel mogelijk consistente toekomstscenario's uit te werken, maar veel meer dan gedachtenspinsels zijn dat toch niet. Waar het om gaat is hoe op dit moment, op basis van nu aangehangen maatschappijvisies en toekomstbeelden, op voorzienbare toekomstige ontwikkelingen wordt ingespeeld. Dat te verhelderen is het doel van de *Beleidsgerichte toekomstverkenning*.

Daarmee komen we direct terecht in het domein van de politieke keuzen. Van oudsher zijn er in Nederland drie hoofdstromingen te onderscheiden die uitgaan van conflicterende waarden en met elkaar strijden om de politieke macht: het liberalisme waarin de individuele wilsvorming centraal staat in het menselijk handelen, het socialisme dat de invloed van maatschappelijke structuren op het gedrag van de mens benadrukt en het confessionalisme waarin het maatschappelijk gedrag mede wordt bepaald door een externe inspiratiebron.

Deze traditionele driedeling blijkt echter niet toereikend om alle verschillen in politieke keuzen te classificeren. De WRR signaleert een geheel andere onderscheiding die misschien wel van nog grotere betekenis is voor de politieke keuzen die worden gemaakt en die dwars door de genoemde politiek-ideologische stromingen heen loopt. Dat is het vertrouwen resp. wantrouwen dat men heeft in *technocratische oplossingen voor maatschappelijke problemen* (sturing en planning in hiërarchisch verband op basis van wetenschappelijke kennis) en daarnaast het vertrouwen dan wel wantrouwen in *sociocratische oplossingen* (sociale beheersing door onderlinge beïnvloeding op basis van gelijkwaardigheid).

Ongetwijfeld is de WRR daarmee op het spoor van een onderscheid dat de politieke geesten — dwars door politieke partijen heen — scherp verdeeld houdt. De actuele Nederlandse politiek levert voorbeelden te over van het belang van deze tegenstelling. De hele kwestie van het wapeningsvraagstuk, die in de PvdA — en in mindere mate in andere partijen — al wekenlang de discussie overheerst, is in belangrijke mate te herleiden tot een tegenstelling tussen degenen die een oplossing in technocratische dan wel in sociocratische richting zoeken. In de discussie over de toekomstige energievoorziening staan beide opvattingen eveneens lijnrecht tegenover elkaar: enerzijds degenen die erop vertrouwen dat technische oplossingen voor het energievraagstuk kunnen worden gevonden, anderzijds degenen die een maatschappelijke bezinning op het gehele energievraagstuk noodzakelijk achten en vertrouwen op een sociale beheersing van het energieverbruik door aanpassing van gedrag. Ook in de welzijnssector, de gezondheidszorg en het onderwijs zijn zonder al te veel moeite beide stromingen te herkennen.

Wat de WRR in zijn *Beleidsgerichte toekomstverkenning* nu beoogt, is te achterhalen hoe een technocratisch dan wel sociocratisch beleid van liberale, socialistische of confessionele signatuur er uitziet. Vervolgens zouden deze beleidsopties met elkaar moeten worden vergeleken en geconfronteerd. De Raad zelf werkt één voorbeeld — de liberaal-technocratische visie — zo prikkelend mogelijk uit, om op die manier maatschappelijke groeperingen uit

te dagen daartegenover hun eigen alternatieven af te zetten. Deel I van de *Beleidsgerichte toekomstverkenning* heeft dan ook als ondertitel: Een poging tot uitlokking. Als de uitdaging wordt aanvaard moeten aan de hand van de reacties uit de maatschappij in een vervolgrapport de andere toekomstbeelden worden ontwikkeld.

Het liberaal-technocratische model is niet willekeurig als voorbeeld gekozen. Het is in de westerse geïndustrialiseerde landen in feite de overheersende ideologie. Enigszins gechargeerd geschetst is het het scenario van de voortgezette hoge economische groei, het technologisch optimisme, het economisch liberalisme en een ontwikkeling van normen en waarden die het voorgaande niet in de weg staat. De politieke besluitvorming is gericht op depolitisering van maatschappelijke problemen en het voorkomen van verstarring ten einde het economisch proces soepel te laten verlopen. Als uitgangspunt heeft de WRR scenario A van het Interfutures-project van de OESO gebruikt en dat voor Nederland verbijzonderd. Als we zien hoe in de economisch-politieke werkelijkheid de kaarten zijn geschud en niet erg tevreden zouden zijn met de verdeling, worden we door de WRR uitgenodigd alternatieven te formuleren.

De grootste vraag daarbij is, wat precies de betekenis is van de sociocratische denkrichting. Kan die worden beschouwd als een consistente, doordachte visie waaruit logische beleidskeuzen voortvloeien of is het veeleer een reactie op een al te ver doorgeschoten technocratie; een twijfel aan de vanzelfsprekendheid waarmee voor elk probleem naar een eng-wetenschappelijke oplossing wordt gegrepen? Op het symposium *Beleidsgerichte toekomstverkenning* dat op 23 januari jl. door de WRR was georganiseerd op basis van zijn rapport, kon de laatste opvatting worden beluisterd: sociocratische tendensen zijn veeleer een protest tegen de heersende ideologie dan dat zij gebaseerd zijn op een eigen, nieuwe ideologie. Het zal dan ook niet meevallen een samenhangend sociocratisch toekomstbeeld te schetsen en de richting van een bijpassend sociocratisch beleid aan te geven. Dat probleem wordt nog versterkt doordat allerminst duidelijk vastligt wat nu eigenlijk onder sociocratie en technocratie moet worden verstaan. Beide begrippen zijn eerder sfeerbepalend dan dat zij concrete inhoud hebben. Technocratie als de koele, afstandelijke, emotionele benadering — wie laat zich graag een technocraat noemen? — en sociocratie als het knusse, met-zijn-allen-onder-elkaar, en misschien ook wel het kneuterige. Al met al weinig houvast voor een *beleidsgerichte toekomstverkenning*.

Maar wat ook onder sociocratie moet worden verstaan, het toenemend verzet tegen „de macht van deskundigen” is wel een belangrijke politieke realiteit. Wetenschappelijk gefundeerde beleidsuitgangspunten worden minder dan voorheen als vanzelfsprekend aanvaard en dienen aan een sociale toetsing te worden onderworpen. Het gezag dat veel beleidsmakers plegen te ontleen aan hun specifieke deskundigheid kalft af. Dat is een gunstige ontwikkeling voor zover het democratisch gehalte van politieke beslissingen erdoor wordt verhoogd — en op dat gebied valt nog heel wat te verbeteren —, maar kan aan de andere kant de slagvaardigheid en doeltreffendheid van het beleid ondermijnen: kennis en inzicht zijn nu eenmaal niet pondspondsgewijs over de bevolking verdeeld. Het is de kunst in politieke beslissingen beide aspecten voldoende tot hun recht te laten komen. De poging van de WRR daar met zijn *Beleidsgerichte toekomstverkenning* toe bij te dragen verdient alle steun.

L. van der Geest

1) Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Beleidsgerichte toekomstverkenning*, deel I: Een poging tot uitlokking. Rapporten aan de regering nr. 19, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1980.